

Valkoselkätikan seuranta 2002–2003

– pesimäkanta vahvistumassa

Timo Laine

Suomen valkoselkätikkakannan seuranta alkoi vuonna 1987 Maailman Luonnon Säätiön (WWF) valkoselkätikkatyöryhmäläisten aloittaessa maastoinventoinnit Päijät-Hämeessä, Kymenlaaksossa ja Etelä-Savossa. Seuraavana vuonna ryhdyttiin inventoimaan koko eteläisen Suomen valkoselkätikkametsiä. Ympäristöministeriön tilaama suojelusuunnitelma valmistui lähes viiden vuoden maastotyön jälkeen vuoden 1992 alussa. Metsätalouden tehostuminen oli edellisten neljän vuosikymmenen aikana vähentänyt valkoselkätikalle sopivien elinympäristöjen määrää rajusti lajin keskeisellä levinneisyysalueella. Paikoitellen noin kolme neljäsosaa entisistä lehtipuuvallaisista ja lahoppuustoisista metsistä oli uudistettu havupuiden kasvatuksena varten (Virkkala ym. 1993). Valkoselkätikkatyöryhmän selvitysten mukaan kanta oli hiipunut olemattomiin elinympäristöjen hävittämisen ja muuttumisen seurauksena (esim. Laine ym. 1994, 1995, Alanko 1996, Laine 1997). Viimeisimmässä uhanalaisuusarvioinnissa laji täytti kriteerit, joiden perusteella se on luokiteltu äärimmäisen uhanalaiseksi (CR – critically endangered) Suomessa (Rassi ym. 2001).

Tässä raportissa tarkastellaan valkoselkätikkainventointien tuloksia vuosi-

na 2002–2003. Kahden edellisen raportin tulokset viittasivat kannan hitaaseen elpymiseen viime vuosikymmen puolenvälin aallonpohjasta (Laine 1999, 2002), ja sama myönteinen suuntaus tuntuu jatkuvan. Valkoselkätikkatyöryhmän seurantatuloksia käytetään työryhmän laatiman suojelusuunnitelman toteutuksessa ympäristöhallinnossa ja valtiolle hankittujen alueiden hoidon suunnittelussa. Suomen WWF luopui valtakunnallisen seurantatutkimuksen vetovastuusta vuoden 2002 lopussa. Nykyisin seurannasta vastaa Metsähallituksen luontopalvelut yhteistyössä ympäristöhallinnon ja WWF:n kanssa. Seurannan koordinointi on Länsi-Suomen luontopalveluiden vastuulla.

Pesälöytöjä ennätysmäärä

Reviitarkastusten ja täydennysinventoinnin tehokkuutta voitiin parantaa vuonna 2002, mutta silloinkin pesälöytöjen määrä jäi oletettua vähäisemmäksi, sillä päteviä kenttäavustajia ei ollut tarpeeksi, jotta kaikki todennäköiset pesät olisi ehditty löytää. Kokemusta ja tietoa tarvitaan, kun halutaan selvittää valkoselkätikan pesäpaikat ja löytää pesäkolo. Jollakin reviiirillä tilanne voi selvitä parilla tarkastuskäynnillä, mutta toisaalla

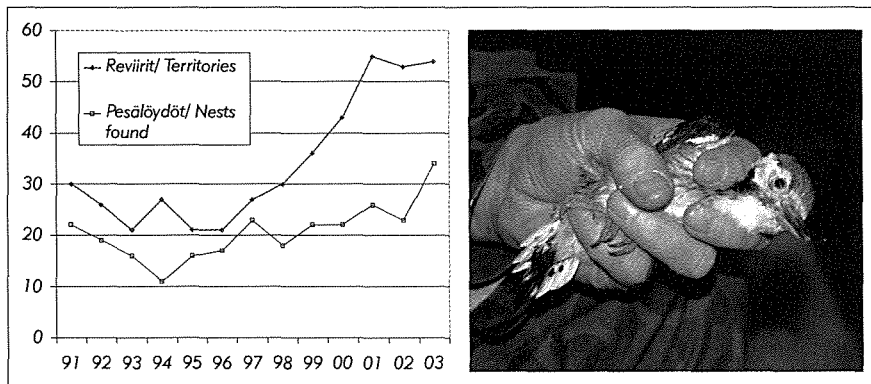
Taulukko 1. Valkoselkätikan pesintä Suomessa v. 2002–2003.

Table 1. Breeding of the White-backed Woodpecker in Finland in 2002–2003.

Kunta Municipality	Pesälöydöt/Nests found		Yht. Total
	2002	2003	
Hartola	4	4	8
Hirvensalmi	–	2	2
Iitti	–	1	1
Joutsa	3	3	6
Kangasniemi	2	2	4
Kesälahti	1	2	3
Korpilahti	1	2	3
Kuopio	–	1	1
Luhanka	3	3	6
Mikkeli	–	1	1
Mustasaari	2	3	5
Mäntyharju	–	1	1
Parikkala	1	2	3
Pertunmaa	–	1	1
Pyhäselkä	1	1	2
Rantasalmi	3	1	4
Rautjärvi	–	1	1
Ruokolahti	1	1	2
Sysmä	1	1	2
Uukuniemi	–	1	1
Yhteensä – Total	23	34	57

lintujen löytämiseksi tarvitaan kymmenkuntakin maastokäyntiä, joskus jopa enemmän! Kaikkia reviierejä pystytään tuskin koskaan tarkastamaan niin tehokkaasti, että jokainen pesä löytyisi. Vuonna 2003 maastotöihin saatiin palkatuksi uusia tutkimusavustajia, mikä osaltaan heijastui pesälöytöjen selvänä lisääntymisenä (kuva 1). Lupaava noususuhdanne voi sattuman kaupalla jatkua – siihen antaa toiveita syksyllä alkanut laajamittainen valkoselkätikkavaellus idästä ja kaakosta, mutta pienen populaation tulevaisuus on edelleen vaakalaudalla. Valkoselkätikkatyöryhmä arvioi Suomen pesivän populaation tällä hetkellä noin 45–50 pariksi.

Reviirien määrä oli vuoteen 2001 asti kasvussa, mutta on sittemmin vakiintunut suurin piirtein samalle tasolle. Vuosina 2002–2003 varmistetuilla reviiireillä todettiin yhteensä 57 aloitettua pesintää (taulukko 1). Uusia pesimäpaikkoja löytyi 15. Edelliseen kahden vuoden jakson 48 pesälöytöön (Laine 2002)

Kuva 1. Valkoselkätikan reviirit ja pesälöydöt Suomessa vuosina 1991–2003. – Valokuva: Valkoselkätikan koiras poikanen, © Kalle Ruokolainen

Fig. 1. Territories and nests of the White-backed Woodpecker in Finland in 1991–2003. – Photo: Male nestling of White-backed Woodpecker. © Kalle Ruokolainen

verrattuna määrä lisääntyi selvästi. Vuonna 2003 yllettiin koko seurantajakson suurimpaan, 34 asutun pesän määrään. Pesien etsintään voitiin vanhoilla reviiereillä keskittyä entistä enemmän, mutta tilastoa kaunistavat selvästi myös uudisreviireiltä löydetty pesät.

Vahvimmat pesimäkeskittymät ovat Keski-Suomessa ja Päijät-Hämeessä. Keski-Suomesta löytyi kahden vuoden jaksolla 15 pesää ja Päijät-Hämeestä 10. Etelä-Savon vastaava määrä on jälkimmäistä suurempi (taulukko 2), mutta pesät sijoittuvat huomattavan laajalle alueelle. Valkoselkätikkapopulaation merkittävin lisääntymiskeskus on Luhangan, Joutsan ja Hartolan keskittymä, jossa viimeisen viiden vuoden aikana on sijainnut yli kolmannes kaikista löydettyistä pesistä. Hartola ja Luhanka ovat maapinta-alaan suhteutettuna tiheimmän valkoselkätikkakannan alueita Suomessa.

Valkoselkätikkareviirien kartoitukset itäisten maakuntien järviseuilla täydentyivät vuonsina 2002 ja 2003. Etelä-Savon tyhjiöalueiden tilassa ei valitettavasti ollut muutoksia havaittavissa. Suojelusuunnitelman laatimisen aikaan todettiin, että näiden seutujen lehtipuuvaltaiset metsät olivat olleet tuoreeltaan voimakkaan uudistuksen kohteena. Huolestuttavan monet autioituneet reviiirit olivat pysyneet edelleen tyhjinä.

Taulukko 2. Valkoselkätikan pesälöydöt ja reviirimäärät maakunnittain Suomessa 2002–2003.
Table 2. Number of territories and nests found in the counties of Finland in 2002–2003.

Maakunta/County	Pesälöydöt – Nests found			Reviirit – Territories		
	2002	2003	Yht./Total	2002	2003	Yht./Total
<i>Etelä-Karjala</i>	2	5	7	8	11	19
<i>Etelä-Savo</i>	5	8	13	9	10	19
<i>Itä-Uusimaa</i>	–	–	–	1	–	1
<i>Keski-Suomi</i>	7	8	15	12	11	23
<i>Kymenlaakso</i>	–	1	1	2	3	5
<i>Pirkanmaa</i>	–	–	–	1	1	2
<i>Pohjois-Karjala</i>	2	3	5	7	6	13
<i>Pohjois-Savo</i>	–	1	1	–	2	2
<i>Päijät-Häme</i>	5	5	10	9	6	15
<i>Uusimaa</i>	–	–	–	1	–	1
<i>Vaasan rannikkoseutu</i>	2	3	5	3	4	7
Yhteensä	23	34	57	53	54	107

Suurten reittivesien varsilta löytyi kuitenkin lupaavia uusia kohteita, joilla oli merkkejä valkoselkätikkosten oleskelusta. Rannoilla säilyneet lehtipuuvaltaiset kuviot ovat vuosien saatossa kehittyneet valkoselkätikan kannalta hyvään suuntaan, ja tulevaisuudessa näillä alueilla on merkitystä, sillä sijaintinsa puolesta ne ovat helpoimmin uusien tulokkaiden löydettävissä.

Pohjois-Karjalassa ja Etelä-Karjalassa tilanne on samankaltainen. Laajalla alueella olevat sirpaleiset reviiirit sijaitsevat erillään toisistaan eikä pesimäkeskittymiä Parikkalan seudun tihentymää lukuun ottamatta ole. Maakuntien kaikkien osien inventointiin ei ole voitu riittävästi keskittyä, joten nykyistä levinnei-

syyskuvaa ei voida vielääkään pitää riittävän tarkkana. Erityisesti Venäjältä saattavan muuttovoiton vuoksi tulee itärajan tuntumassa olevien valkoselkätikalle sopivien metsien inventointia tehostaa.

Pohjois-Savon tunnetut valkoselkätikat pesivät optimaalisissa oloissa seutukunnan hienoimmassa tikkametsässä. Edellytykset valkoselkätikan uudelle asettumiselle Pohjois-Savoon ovat olemassa, sillä hyviä elinympäristöjä on vielä tarjolla. Seurantatutkimuksen kannalta syrjäiset alueet ovat olleet ongelma, sillä säännöllistä havainnointia alueilla on ollut vaikea järjestää. Syrjäinen sijainti erillään suuremmista pesimäkeskittymistä voi myös hidastaa biotooppien löytymistä.

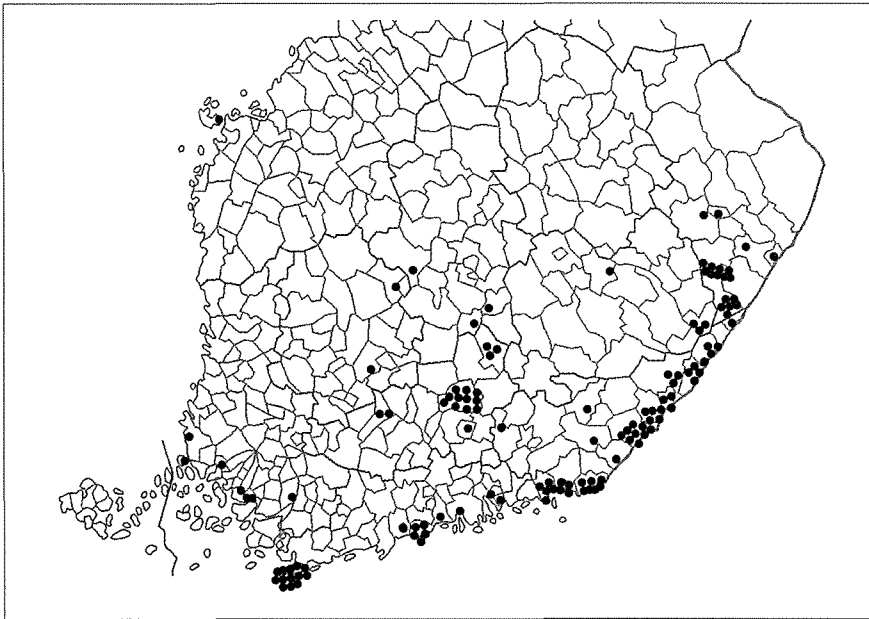
Päijänteen länsipuolisilla seuduilla pysyvän valkoselkätikkakannan syntyminen Vaasan rannikkoseutua lukuun ottamatta ei ole onnistunut. Lähinnä Mustasaaren kuntaan keskittyneiden inventointien tulokset ovat yllättäneet. Vanhoja tietoja pesinnöistä on ollut 1960-luvulta lähtien. Vuodesta 1999 lähtien tarkempi seuranta on osoittanut, että reviiereiksi tulkittuja alueita on löytynyt 6–7 vuosittain (Sarkanen & Koivusaari 2001, Koivusaari 2002). Kanta-Hämeen Lammilla ei tehostuneesta seurannasta huolimatta voitu vahvistaa oletuksia pesivistä pareista tai reviiereistä ylipäättään. Pirkanmaan reviiirillä tilanne on entisestään heikentynyt, sillä varmoja havainnoita tehtiin vain yhdestä koiraasta, varsinaisesta kantaisästä, jonka jälkeläisistä tehdyt viimeisimmät havainnot lopuivat kolme vuotta sitten.

Pesimätulos edelleen hyvä

Seurantajakson aikana todetuissa 57 pesässä kuoriutui noin 150 poikasta. Osa valkoselkätikoista pesii aina kor-

Valkoselkätikan poikaset jättävät pesänsä jo kesäkuun alussa. © Timo Laine
White-backed Woodpeckers leave their nest cavity normally in the beginning of June.
© Timo Laine

Kuva 2. Valkoselkätikkavaellus Suomessa syyskuun alusta vuoden 2003 loppuun asti. Havaitut yksilöt paikkakunnittain.

Fig.2. Irruption of White-backed Woodpecker in Finland from the beginning of September up to the end of 2003. Individuals recorded and observation sites.

keissa pökölöissä, joihin ei ole keinoa kiivetä. Pesimätulosta päästään siis harvoin mittaamaan tarkasti.

Valkoselkätikka on aikainen pesijä, jonka poikueet voivat olla maastossa jo toukokuun viimeisellä viikolla. Seurantajakson aikana suurin osa pesäpoikasista lähti maailmalle kesäkuun 5. päivän tienoilla. Tavallisimmin pesässä varttuu kolme valkoselkätikan poikasta, mutta kahden viime vuoden aikana neljän poikasen pesiä on löytynyt ilahduttavan runsaasti.

Pesimätulos päästiin varmentamaan 30 pesällä, joiden keskimääräinen poikastuotto oli 2,8 elävää poikasta pesivää paria kohti. Määrä vastaa hyvin pitkän aikavälin keskiarvoa, joten pesimätulosta voidaan poikastuoton perusteella pitää edelleen hyvänä. Jakson aikana todettiin vain yksi ilmeinen näädän tuhoama poikaspesä ja sekin reviirillä, jolla pesäpuun suojaaminen peltikauluksella unohtui reviiritarkastusten aikana. Näätäkanta on vahvistunut, ja valkoselkätikkosten talvi-ruokinnassa käytetty silava vetää petoja puoleensa, joten tappioiden ennalta ehkäisyyn on joillakin reviireillä jatkuvasti varauduttava.

Rengastusmäärät suurimmillaan

Pesimäkaudella 2003 rengastettiin 52 pesäpoikasta, mikä on enemmän kuin koskaan seurantajakson aikana. Vuoden 1997 rengastusennätys 41 poikasta siir-

tyi historiaan uudisreviirien ja maastointventoinnin tehostumisen ansiosta. Vuosina 2002–2003 rengastettiin yhteensä 83 valkoselkätikan pesäpoikasta, mikä ylittää selvästi kolmen edellisen vuoden määrät yhteensä. Vuosina 1987–2003 on merkitty 468 poikasta (mukana ei ole pesään rengastuksen jälkeä kuolleita lintuja).

Pesäpoikasista saatujen löytöjen ja kontrollien määrät osoittavat, että suuri osa poikasista menehtyy ilmeisesti ensimmäisen elinvuotensa aikana. Noin 8 % poikasina merkityistä on tavattu myöhemmin aikuisena ja vajaa 5 % pesivinä emoina.

Itäsuomalaisista valkoselkätikan pesimäympäristöä. © Kalle Ruokolainen
Breeding habitat of White-backed Woodpecker in eastern Finland. © Kalle Ruokolainen

Väriengaskontrollien mukaan niin pesivät emot kuin talviruokintapaikoilla havaitut merkityt yksilöt ovat yleensä kotoisin lähialueilta 20–30 kilometrin päästä. Kevättalvella 2003 Keski-Suomen Toivakassa havaittiin uudella paikalla naaras, mikä väriengaskontrollin mukaan olisi ollut Rantasalmen Linnansaaren kansallispuiston pesäpoikasia vuodelta 2000. Digiscouppauksesta ja muusta aktiivisesta havainnoinnista huolimatta värien lukeminen jäi aavistuksen epävarmaksi, joten täyttä varmuutta noin 140 kilometrin siirtymästä länteen ei saatu. Joulukuussa 2003 varmistui Keuruulla naaraslinnun värikoodi, mikä paljasti linnun Korpilahden-Luhangan rajalla sijainneen pesän samanvuotiseksi poikaseksi. Nuori lintu oli ehtinyt noin 70 kilometrin päähän rengastuspaikalta. Kypsään ikään varttunut Hartolan ikäennätysnaaras oli vielä tätä juttua kirjoitettaessa hengissä ja täydessä pesimävireessä. Kari Reinikainen rengasti linnun ristikseen ristikseen maaliskuussa 1988 samalla paikalla.

Suomessa pyydystetyt valkoselkätikat merkitään alumiinirenkään lisäksi kolmella värirenkaalla. Yksilöllisen väriengaskoodin avulla lintujen myöhempiä liikkeitä voidaan seurata lintuja pyydystämättä. Se vaatii kuitenkin hyvät olosuhteet ja laadukkaan optiikan. Parhaimpiin tuloksiin päästään kaukoputkella. Valkoselkätikkatyöryhmä toivoo, että lintuharrastajat havaintoja tehdessään kiinnittäisivät huomion renkaiden keskinäiseen sijaintiin nil-

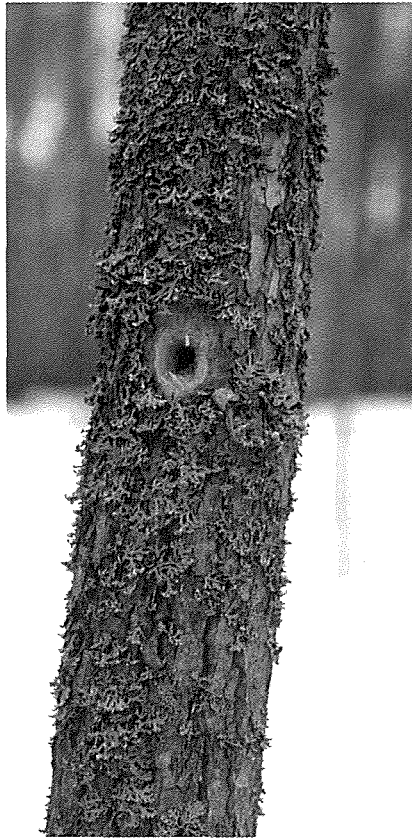
kassa, sillä sekin on värirengaskoodin avaamisessa ratkaisevan tärkeä seikka.

Valkoselkätikkatyöryhmän rengastajat intoutuivat melkoisiin suorituksiin niin työpari- kuin yksilötasollakin. Jätitikkaat raahattiin taas joka niemeen, notkoon ja saaremaan, missä tolppakentkiä ei voinut käyttää. Vaikka rengastus lievistä ukkoutumisesta huolimatta hoituu yhä mallikkaasti, niin uusia tulokkaita otetaan mielellään mukaan niin rengastajiksi kuin muihinkin kenttätöihin.

Syksyn 2003 vaellus

Valkoselkätikkojen syysvaellus Suomeen käynnistyi ilmeisesti huomamatta ja vaivihkaa ilmojen kylmetessä. Syyskuun alkupuolella alkoi idässä näkyä merkkejä niin tiaisten kuin tikkojenkin laajamittaisesta liikehdinnästä. Lappeenrannan aktiiviset ornitologit Paavo Rantanen ja Riitta Silvennoinen olivat ensimmäisinä todistamassa idän ja kaakon suunnasta tulevaa ryntäystä Kiteen Kyyrönniemessä, jossa 7.9. havaittiin viisi luoteeseen matkaavaa valkoselkää. Seuraavan kahden päivän aikana neljä valkoselkätikkaa ohitti havaintopaikan. Kuu-kauden kuluttua vaeltavia tikkoja alkoi kertyä Hankoniemelle, jossa talven tulon mennessä oli havaittu 13 yksilöä. Sisämaan suurimmat vaellushavaintomäärät kirjattiin Asikkalassa (11 havaintoa). Vaelluslintujen havaintopisteitä kertyi vuoden loppuun mennessä 125 yhteensä 45 kunnan alueelta (kuva 2).

Pistekartassa korostuu rannikkoa seuraavien lintujen osuus samoin kuin aktiivisten harrastajien muutonseuranta- paikat. Näillä seuduilla todennäköisyys valkoselkätikkojen sattumisesta lintuharrastajien kiikariin on varmasti suurimmillaan. Sisämaan pisteet kuitenkin osoittavat, että vaellus on ylittänyt myös maan sisäosia kaakosta luoteeseen suuntautuvana virtana. Havainnoitsijoiden määrät siellä ovat kuitenkin selvästi vähäisemmät kuin rannikoilla, joten melkoinen osa tikoista on varmasti jäänyt näkemättä. Kymmenen vuotta aiemmin todetun massavaelluksen vaikutus populaatioon jäi vähäisemmäksi kuin toivottiin, mutta tätä kirjoitettaessa tilanne näyttää paremmalta, sillä useiden yksilöiden on havaittu jääneen paikalleen sopivien elinympäristöjen tuntumaan.

Valkoselkätikan syönnösjälki nuorena haavassa. © Kalle Ruokolainen
A feeding track of White-backed Woodpecker on a trunk of aspen. © Kalle Ruokolainen

Kiitokset

Valkoselkätikan seurantatutkimus jatkui WWF:n ja Metsähallituksen rahoituksella. Maailman Luonnon Säätiön (WWF) Suomen Rahasto ansaitsee erityiskiitokset pitkälti toista vuosikymmentä kestäneen projektin alkuun saattamisesta ja kaikenlaisesta tuesta vuosien varrella. Kiitokset myös alueellisille ympäristökeskuksille niin nykyisestä kuin aiemmastakin hyvästä yhteistyöstä.

Valkoselkätikkatyöryhmässä on ilolla pantu merkille lintuharrastajien aktiivinen havainnointi ja kiinnostus lajia kohtaan. Kiitämme kaikkia havaintojen ilmoittajia ja toivomme hienon yhteistyön edelleen jatkuvan.

Summary: Monitoring studies of the White-backed Woodpecker in Finland in 2002-2003

The project White-backed Woodpecker, financially supported by WWF Finland, started in late 1980s. In 2003 the project became on the responsibility of Metsähallitus (Natural Heritage of Finland). White-backed Woodpecker is the most endangered forest bird species in Finland.

Recent population is estimated at 45-50 breeding pairs. Figures from 2002-2003 show slight population increase.

The amount of nests found increased clearly as a consequence of new territories and more efficient fieldwork. Altogether 83 nestlings were ringed in 2002-2003. In 2003 the number was 52, which is the highest amount during the whole study period. The overall breeding success has been fairly good. The number of eggs hatched was estimated at 150 and the production of offspring in 2002-2003 was 2.8 per nest measured as living nestlings at the ringing moment (n=30).

At the beginning of September started a large irruption of White-backed Woodpeckers from Russia to Finland. Altogether 125 individuals on 45 places were recorded at the end of 2003.

Kirjallisuus

- Alanko, T. 1996: Valkoselkätikat pohjalukemista lievään nousuun – seurantaraportti 1995-1996. – Päijät-Hämeen Linnut 27:9–18.
- Koivusaari, J. 2002: Kahden vuosituhannen tikatarinaa. Merenkurkun valkoselkäiset ruutuun. – Siipipeili-vuosijulkaisu 2001-2002:4-8.
- Laine, T. 1997: Valkoselkätikka edelleen metsälinnustomme uhanalaisimpia lajeja – seurantaraportti vuodelta 1996. – Linnut-vuosikirja 1996:12-14.
- Laine, T. 1999: Valkoselkätikan seuranta 1997-1998: onko aallonpohja ohitettu? – Linnut-vuosikirja 1998:4-9.
- Laine, T. 2002: Valkoselkätikan seuranta 1999-2001: lievä nousukausi alkanut. – Linnut-vuosikirja 2001:10-14.
- Laine, T., Virkkala, R. & Alanko, T. 1994: Suojelu etenee liian hitaasti – valkoselkätikan alamäki kiihtyy (Summary: Breeding of the White-backed Woodpecker in Finland in 1993 and the species's conservation plan). – Linnut 29(3):24-26.
- Laine, T., Virkkala, R. & Alanko, T. 1995: Vaelluslinnuista ei apua – Valkoselkätikkojen pesinnässä katovuosi (Summary: Breeding of the White-backed Woodpecker in Finland in 1994). – Linnut 30(3):37-38.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I.(toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. – Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Sarkanen, S. & Koivusaari, J. 2001: Valkoselkätikan esiintymisestä Merenkurkun alueella. – Linnut 36(2):34-36.
- Virkkala, R., Alanko, T., Laine, T. & Tiainen, J. 1993: Population contraction of the White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* in Finland as a consequence of habitat alteration. – Biological Conservation 66:47-53.

Kirjoittajan osoite / Author's address
Metsähallitus, Länsi-Suomen luontopalvelut
Keskustie 35
FIN-35300 ORIVESI
e-mail: timo.laine@metsa.fi